

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Литвинова Євгенія Анатолійовича
«Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств
в умовах цифровізації фінансового середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дослідження

Тема дисертаційного дослідження Литвинова Є. А. є важливою та актуальною в умовах сучасних викликів, з якими стикається фінансово-економічна система України. Тривала російська збройна агресія призвела до системного руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, втрати людського капіталу, окупації територій та масштабних фінансових втрат. Ці чинники створили глибокі структурні дисбаланси, які ускладнюють доступ підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, до традиційних джерел фінансування. У таких умовах питання пошуку та впровадження альтернативних інструментів фінансування, здатних забезпечити не лише відновлення, а й трансформацію моделей розвитку в напрямі сталого розвитку, набуває особливої ваги.

Окремої уваги заслуговує інтеграція українських підприємств до європейської та глобальної фінансових систем, що потребує аналізу міжнародного досвіду залучення інвестиційних ресурсів та використання інноваційних фінансових продуктів. Зокрема, впровадження криптовалютних технологій та використання віртуальних активів як перспективних інструментів фінансування вимагає ґрунтовного аналізу ризиків і можливостей, а також розробки методологічних засад для їх ефективного застосування.

Дослідження Литвинова Є.А. має високу наукову та практичну значущість, оскільки спрямоване на зміцнення фінансово-економічної стійкості підприємств, формування умов для довгострокового зростання та сталого розвитку в умовах нестабільності. Систематизація теоретичних засад і практичних механізмів трансформації інструментів фінансування в умовах цифрової економіки є важливою передумовою для формування ефективної фінансової політики, орієнтованої на повоєнне відновлення та підвищення конкурентоспроможності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Литвинова Є.А. виконано у рамках науково-дослідних робіт Державного біотехнологічного університету та кафедри фінансів, банківської справи та страхування. Результати роботи тісно пов'язані з наступними темами:

1. «Теоретичні та методологічні засади фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора» (ДР №0121U109406). У межах цієї теми автор опрацював напрями розвитку фінансових інновацій в аграрному секторі, зокрема щодо поширення інноваційних фінансових інструментів.

2. «Фінансова архітектура і архітектоніка в умовах інноватизації та диджиталізації бізнес-процесів» (ДР №0123U100366). Дисертант удосконалив фінансово-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, що стало основою для розробки концептуальних положень роботи.

3. «Архітектура сталого розвитку: механізми економічної та фінансової інтеграції» (ДР №0124U001077). У процесі виконання цієї теми автор удосконалив методологічні підходи до використання інноваційних фінансових інструментів для досягнення цілей сталого розвитку.

Зв'язок дисертаційної роботи з зазначеними науковими темами є прямим і змістовно обґрунтованим. Теоретичні узагальнення, аналітичні результати та практичні рекомендації, викладені в дисертації, розвивають науковий доробок кафедри, забезпечують системність і послідовність наукового пошуку в межах обраної тематики.

Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна дисертаційної роботи Литвинова Є. А. полягає у комплексному теоретико-методичному опрацюванні та обґрунтуванні механізмів трансформації інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища. Авторський внесок у науку структуровано за рівнями значущості, що дозволяє чітко виокремити фундаментальні, методичні та прикладні результати.

Важливий науковий внесок полягає у розробці вперше концептуальної тривекторної моделі трансформації фінансового ринку України з пріоритетом на фінансування потреб сталого розвитку підприємств. Модель базується на трьох ключових напрямках: мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку перспективних фінансових інструментів та трансформації законодавчого поля. Доповненням до цього блоку стало авторське визначення поняття «зелені фінанси» як сукупності фінансових інструментів, відповідної інфраструктури та фінансових відносин, що обслуговують завдання збереження довкілля та відповідають принципам сталого розвитку.

Високий рівень наукового внеску також характеризується удосконаленням теоретичних підходів до обґрунтування взаємозв'язків між різними видами фінансування (зеленим, соціально відповідальним та етичним) через розкриття їх співвідношень у межах ESG-концепції. Автор показав, що етичне фінансування доповнює ESG-концепцію ширшими моральними та ціннісними аспектами. Крім того, удосконалено науково-методичний підхід до класифікації фінансових інструментів шляхом доповнення їх оцінкою перспектив та потенціалу використання.

для забезпечення потреб сталого розвитку підприємств, зокрема через ідентифікацію зростаючого потенціалу «зелених» та SDG-кредитів.

Результати, що дістали подальшого розвитку, стосуються інтеграції фінансових інструментів у глобальну фінансову систему. Це реалізується через поширення практики використання «зелених» та SDG-орієнтованих облігацій, а також механізмів децентралізованих фінансів (DeFi), що базуються на технологіях смарт-контрактів, віртуалізації та токенизації активів. Автор обґрунтував перспективи впровадження інноваційних фінансових інструментів, які поєднують традиційні механізми залучення капіталу з сучасними технологічними рішеннями, що знижує фінансове навантаження на підприємства. До цього блоку також належать положення щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємств в умовах повоєнного відновлення та методичні засади управління фінансовими ризиками при переході до моделі сталого розвитку з використанням інструментів цифрового моніторингу.

Загалом, система наукових результатів, сформована автором, має внутрішню логічну завершеність та переводить дискусію щодо фінансового забезпечення сталого розвитку на рівень конкретизованого аналітичного інструментарію.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні наукового розуміння процесів трансформації інструментів фінансування підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища. Авторське опрацювання теоретико-методологічних засад дозволило систематизувати складну архітектуру фінансового забезпечення сталого розвитку, розмежувавши вплив традиційних фінансових інструментів та інноваційних цифрових рішень. Запропонована тривекторна модель трансформації фінансового ринку України є внеском у розвиток теорії корпоративних фінансів, оскільки зміщує акцент з пасивного залучення капіталу на проактивне управління фінансовою архітектурою, орієнтованою на сталий розвиток. Опрацьований категоріально-понятійний апарат, зокрема визначення «зелених фінансів», формує базу для подальших наукових досліджень в цьому напрямку.

Практична цінність результатів дослідження визначається їхньою спрямованістю на удосконалення фінансової діяльності підприємств різних організаційно-правових форм. Запропоновані методичні підходи щодо оцінювання інвестиційної привабливості та класифікації фінансових інструментів сталого розвитку мають високий прикладний потенціал. Зокрема, імплементація цілей сталого розвитку (SDG) у практику кредитування та інвестиційного аналізу дозволяє підприємствам узгоджувати стратегічні цілі бізнесу з екологічними та соціальними пріоритетами, що є критично важливим для доступу до зовнішніх джерел фінансування. Окреме практичне значення мають рекомендації щодо використання краудфандингових платформ, токенизації активів та смарт-контрактів, які можуть бути використані суб'єктами господарювання для оптимізації фінансових відносин та диверсифікації джерел залучення ресурсів.

Практична значущість дослідження підтверджується актами та довідками про впровадження результатів у діяльність реального сектору економіки та науково-освітній процес. Зокрема, напрацювання автора щодо практичного застосування технології блокчейн та віртуальних активів впроваджені в Державному біотехнологічному університеті. Результати досліджень щодо ідентифікації ризиків залучення капіталу на фінансових ринках використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Практична спрямованість рекомендацій підтверджується довідками про впровадження від ПрАТ «Східно-український банк «ГРАНТ», Громадської організації «Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України» та Державного підприємства «Дослідне господарство Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва» НААН України.

Повнота викладення наукових положень у відкритому друці та апробація результатів дослідження

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Литвинова Є. А. належним чином оприлюднені у наукових працях. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць: одна стаття у виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science, чотири статті у фахових виданнях України, одна колективна монографія та п'ять матеріалів наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,25 ум. друк. арк., з яких автору належить 3,27 друк. арк. Ступінь представленості результатів у відкритому науковому просторі є достатнім для підтвердження наукової новизни та достовірності висновків.

Апробацію результатів дослідження здійснено шляхом їх презентації на низці науково-практичних заходів, зокрема, на чотирьох міжнародних конференціях. Тематика публікацій та доповідей свідчить про послідовну і належну апробацію ключових ідей, теоретичних положень та практичних рекомендацій дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій, їх достовірність

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, відзначаються високим рівнем обґрунтованості. Це забезпечується послідовністю побудови дослідження, логічною взаємопов'язаністю його структурних елементів та відповідністю застосованого методичного інструментарію поставленим завданням. Автор використав диференційований методологічний підхід, за якого кожен розділ роботи характеризується власним методичним забезпеченням, підібраним відповідно до специфіки предметної області.

Достовірність результатів підтверджується використанням широкої інформаційної бази та комплексу загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. У теоретичній частині застосування методів наукової абстракції та системного аналізу дозволило побудувати концептуальну тривекторну модель трансформації фінансового ринку. В аналітичній частині використання статистичних методів обробки даних, інструментів кореляційно-регресійного аналізу та моніторингу фінансових

індикаторів надало результатам необхідного рівня верифікованості та емпіричної підтвердженості.

Прикладний характер дослідження підсилюється тим, що розроблені методичні рекомендації та інструментарій оцінювання інвестиційної привабливості базуються на узгоджених із принципами сталого розвитку показниках, що дозволяє уникнути суб'єктивізму при прийнятті управлінських рішень. Логічна послідовність розв'язання поставлених завдань — від теоретичного обґрунтування понять до розробки прикладних механізмів трансформації фінансового середовища — свідчить про глибоке розуміння автором сутності об'єкта дослідження.

Окремої уваги заслуговує комплексний підхід до опрацювання нормативної бази та аналізу міжнародного досвіду, що забезпечує наукову стійкість пропозицій в умовах регуляторної невизначеності. Достовірність висновків також підтверджується вдалим поєднанням якісного теоретичного аналізу та кількісних методів оцінювання, що дає змогу відокремити структурні зміни у фінансовій архітектурі підприємств від зовнішніх макроекономічних впливів.

Структура та зміст дисертації, завершеність та відповідність вимогам

Дисертаційна робота Литвинова Є.А. є завершеною кваліфікаційною науковою працею, що характеризується логічною послідовністю викладу та цілісністю авторського підходу. Структурно дослідження включає вступ, три розділи, які об'єднують 12 підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 191 сторінку. Ілюстративний матеріал представлений 36 рисунками та 7 таблицями, що забезпечує належну візуалізацію аналітичних даних. Список використаних джерел містить 148 найменувань, що свідчить про глибоке опрацювання наукового доробку вітчизняних та закордонних фахівців.

Зміст роботи повністю відповідає темі, визначеній у вступі, а поставлені завдання розв'язані у повному обсязі. Автор дотримався вимог щодо оформлення наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація виконана у науковому стилі, висновки до розділів та загальні підсумки дослідження є обґрунтованими та логічно випливають із проведеного аналізу. Робота є самостійним дослідженням, що відповідає встановленим вимогам до дисертацій такого рівня.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи Литвинова Є.А., звітом про результати перевірки на наявність текстових запозичень та опублікованими науковими працями автора підтверджує відсутність ознак порушення принципів академічної доброчесності. Усі наукові джерела, використані в процесі дослідження, опрацьовані належним чином, а посилання на них оформлені відповідно до чинних стандартів наукового цитування. Автор забезпечив коректне відокремлення власних результатів від ідей та розробок інших дослідників, що дозволяє чітко ідентифікувати

оригінальний внесок здобувача. Дослідження підготовлено з дотриманням етичних і правових норм, прийнятих у науковій спільноті.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Аналіз дисертаційного дослідження Литвинова Є. А. свідчить про високий рівень теоретичної та методологічної підготовки автора. Разом із тим, у межах наукової дискусії доцільно виокремити низку дискусійних положень та зауважень, які мають конструктивний характер і спрямовані на окреслення перспективних напрямів подальших наукових пошуків.

По-перше, розроблена автором тривекторна модель трансформації фінансового ринку України, попри свою концептуальну завершеність, потребує глибшої деталізації щодо взаємодії між векторами за умов різного ступеня макроекономічної нестабільності. Зокрема, недостатньо висвітлено питання пріоритетності реалізації кожного з векторів у періоди кризових коливань фінансової системи, що характерно для воєнного стану.

По-друге, удосконалений автором методичний підхід до класифікації фінансових інструментів сталого розвитку, що інтегрує цілі сталого розвитку (SDG), є методологічно обґрунтованим. Проте залишається дискусійним питання щодо вагових коефіцієнтів окремих індикаторів при оцінюванні інвестиційних проєктів. Залучення інструментів багатокритеріального аналізу для обґрунтування вибору вагових коефіцієнтів могло б зменшити елементи суб'єктивізму при ідентифікації інвестиційної привабливості проєктів з високим рівнем соціально-екологічного впливу.

По-третє, аналіз перспективних напрямів інтеграції до глобальної та європейської фінансових систем справедливо акцентує увагу на Польщі, США та Сполученому Королівстві як ключових партнерах. Однак поза межами детального аналізу залишилися потенційні ризики та можливості, пов'язані з адаптацією фінансової архітектури вітчизняних підприємств до регуляторних вимог окремих регіональних ринків, які мають власну специфіку оподаткування та звітності у сфері «зелених» фінансів.

По-четверте, обґрунтування перспектив розвитку фінансових інструментів на основі криптовалютних технологій та віртуальних активів є одним із найдинамічніших напрямів дослідження. Разом із тим, автор дещо звужує проблематику ризиків, обмежуючись переважно технічними аспектами. Правові аспекти захисту прав власності на цифрові активи в умовах формування судової практики потребують додаткової уваги, оскільки саме невизначеність у цьому питанні є стримувальним фактором для інституційних інвесторів.

По-п'яте, використання банківського кредиту як фінансового інструмента першого вибору для МСП з урахуванням SDG-критеріїв є стратегічно важливим. Проте потребує подальшого розвитку механізм оцінки впливу імплементації цих критеріїв на вартість залучення ресурсів для підприємств. Дискусійним залишається питання, чи завжди відповідність SDG-критеріям корелює зі зниженням кредитного

ризика, чи, навпаки, на початкових етапах впровадження інновацій вимагає створення додаткових гарантійних фондів з боку держави.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на високому теоретичному та методичному рівні.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Литвинова Євгенія Анатолійовича «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», є завершеною кваліфікаційною науковою працею.

За своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, методологічною обґрунтованістю, обсягом проведених досліджень, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Основні положення та висновки дослідження належним чином оприлюднені у наукових публікаціях автора, пройшли апробацію на міжнародних наукових заходах та впроваджені у практичну діяльність суб'єктів господарювання й освітній процес. Дисертація є самостійним дослідженням, у якому відсутні порушення академічної доброчесності.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційна робота Литвинова Євгенія Анатолійовича відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування
Державного біотехнологічного
університету

Аркадій МИКИТАСЬ

Микитась А
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу діловодства ДБТУ
Микитась А